

Hodnotenie uplatňovania myšlienky udržateľného rozvoja vo výchovno-vzdelávacom procese na základných školách v meste Banská Štiavnica

Viera Chrenšcová, Jana Škvarková

Envigogika 2013/VIII/1– Recenzované články/ Reviewed Papers

Publikováno/Published 31 05. 2013

DOI: <http://dx.doi.org/10.14712/18023061.291>

Abstrakt

Rozvoj environmentálnej výchovy a vzdelávania patrí v súčasnosti k stálym požiadavkám na všetkých stupňoch škôl v Slovenskej republike. Významnou úlohou školy je dlhodobou a systematicky ovplyvňovať a usmerňovať spôsob myslenia žiakov, zvyšovať environmentálne vedomie a na princípe hromadenia životných skúseností smerovať k udržateľnému rozvoju spoločnosti.

Článok prináša výsledky analýzy stavu uplatňovania filozofie udržateľného rozvoja vo výchovno-vzdelávacom procese na základných školách v meste Banská Štiavnica na základe vyhodnotenia súboru indikátorov udržateľného rozvoja škôl za školský rok 2011/2012.

Kľúčové slová

Udržateľný rozvoj, indikátory udržateľného rozvoja, vzdelávanie, základné školy, environmentálna výchova

Abstract

Development of environmental education is currently required at all levels of education in Slovakia. The school plays an important role in long-term and systematic influence and guidance of pupils thinking and in increasing environmental consciousness. The role of the school is also to support sustainable development of society with the principle of accumulation of life experiences.

The article presents results of analysis focused on state of sustainable development implementation within the educational process at primary schools in the city of Banská Štiavnica by the means of evaluation of the sustainable development indicators for academic year 2011/2012.

Key words

sustainable development, indicators of sustainable development, education, primary schools, environmental education

Úvod

Problematika udržateľného rozvoja je teoreticky rozpracovaná a podložená už vyše 20 rokov. Postupne sa stala súčasťou aj školského systému, čo je veľmi dôležité, nakoľko výchova a vzdelávanie je najlepším predpokladom dosiahnutia filozofie udržateľného rozvoja. Výchova k udržateľnému rozvoju prispieva k zmene postojov a hodnôt, k rozvoju kritického myslenia a zvýšeniu informovanosti. Vede k zmene v názoroch ľudí a tak im umožňuje urobiť svet zdravším, bezpečnejším a prosperujúcejším, zvyšujúc tým kvalitu života (Stratégia EHK OSN..., 2005). Ide však o dlhodobý proces, vyžadujúci si nevyhnutne zmenu správania sa človeka nielen k prírode a prírodným zdrojom, ale aj k sebe samému. Dosiahnutie udržateľnosti je nemysliteľné bez toho, aby došlo k podstatnej zmene vnímania a prežívania vzťahu človeka k životnému prostrediu. Ved' udržateľný rozvoj (UR) znamená predovšetkým zásadnú zmenu celého doterajšieho programu správania ľudí voči sebe navzájom a voči celému komplexu fenoménov, súhrnne označovaných svet alebo životné prostredie (Halašová, 2011).

Výchova k pozitívnemu vzťahu k prírode a životnému prostrediu má na Slovensku dlhú a bohatú históriu. Spočiatku bola založená predovšetkým na šetrnom prístupe a spätosti ľudí s prírodou, neskôr sa rozšírila v súvislosti s narastajúcimi ekologickými problémami o nové environmentálne témy, ktoré súviseli so znečisťovaním životného prostredia, s potrebou ochrany prírody aj ľudského zdravia. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia vzniká environmentálna výchova ako výchova k ochrane a tvorbe životného prostredia alebo ako výchova k ochrane prírody (Šimonovičová, Šudý et al., 2008; Cviková et al., 2010).

Súčasťou školského systému v SR je od roku 1996 environmentálna výchova, kedy vstúpili do platnosti nad-predmetové osnovy environmentálnej výchovy – Environmentálne minimum (Kelcová, Ugrocká, 1996). Vznikol tým oficiálny rámec definujúci formálne vzdelávanie environmentálnej výchovy.

Základy koncepcnej environmentálnej výchovy v Slovenskej republike položila Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania v SR v roku 1997. V súvislosti s prijatím Stratégie EHK OSN pre výchovu k trvalo udržateľnému rozvoju (2005) a novej Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania (2006) sa pozornosť sústreďuje na potrebu zvýšenia kvality edukácie v oblasti environmentálnej výchovy, inovácie environmentálnej výchovy o aspekt výchovy k udržateľnému rozvoju a začleňovanie výchovy k udržateľnému rozvoju do formálnych systémov vzdelávania, do všetkých vyučovacích predmetov a vzdelávacích programov, a tiež do neformálneho a informálneho vzdelávania.

Výrazným krokom v oblasti environmentálneho vzdelávania na Slovensku bola školská reforma a prijatie nového zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (účinný od 1. septembra 2008). Školskou reformou sa učebné osnovy environmentálnej výchovy – Environmentálne minimum (1996) nahradili prierezovou témou Environmentálna výchova (ŠVP-EV_Pt, 2009), ktorej úlohou je viesť žiakov ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov medzi organizmami a vzťahom človeka k životnému prostrediu a k potrebe prechodu k udržateľnému rozvoju. So snahou o udržateľný rozvoj sa rozmer environmentálnej výchovy obohacuje tiež o globálne environmentálne témy, ktorých cieľom je viesť k zodpovednosti za správanie sa, ktoré zabezpečí udržateľný život na Zemi, prispôsobenie sa životného štýlu smerujúceho k zachovaniu a zlepšeniu životného prostredia pre ďalšie generácie (ŠVP – EV_Pt, 2009). Témy udržateľného rozvoja vedú k zvyšovaniu povedomia o globálnych environmentálnych problémoch a globálnych problémoch sveta, ktoré sa týkajú každého jednotlivca, k rozvoju jeho kritického myslenia a k hlbšiemu porozumeniu oblastí a tém, ktoré sa týkajú celého sveta. Poskytujú priestor na zmenu postojov jednotlivca, skupín, komunit a posilňujú uvedomenie si vlastnej úlohy vo svete. Zdôrazňovaný je prístup globálneho rozvojového vzdelávania, ktorý vedie k hlbšiemu porozumeniu rôznorodosti a nerovnosti

vo svete, k príčinám ich existencie a možnostiam riešenia problémov s nimi spojených (Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016).

Od Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji v roku 1992 a od vyhlásenia Dekády výchovy k UR OSN na roky 1995 – 2014 sa celosvetovo vo výchovno-vzdelávacích systémoch a v oblasti riadenia škôl urobil v intenciách UR značný pokrok. Na medzinárodnej, lokálnej úrovni, na úrovni mimovládnych a občianskych združení, ale i vládnych inštitúcií, vznikajú početné iniciatívy, čiastočne alebo komplexne implementujúce aktuálnu environmentálnu politiku do školského prostredia. Vznikajú školské programy, vyznačujúce sa rôznou úrovňou uplatňovania Miestnej agendy 21, environmentálnych manažérskych systémov a akreditačných schém (Šimonovičová, Šudý et al., 2008). K celosvetovo najznámejším patria napr.: Eko-školy v Európe (www.eco-schools.org, 2013), Zelené školy vo Švédsku (www.hsr.se, 2013) a v Kanade (www.greenschools.ca, 2013), Trvalo udržateľné školy v Austrálii (www.environment.gov.au, 2013) a USA (www.seer.org, 2013), Enviro-školy na Novom Zélande (www.enviroschools.org.nz, 2013) a programy Ekologickej stopy (www.footprintnetwork.org, 2013; <http://ekostopa.sk/>, 2013) a mnohé ďalšie. K príkladom čiastočného uplatňovania princípov UR v činnosti a filozofii škôl možno zaradiť aj niektoré alternatívne, Zdravé, Otvorené školy, školské programy a projekty, ktoré sú zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia mládeže (Šimonovičová, Šudý et al., 2008).

So snahou o uplatňovanie filozofie udržateľného rozvoja rastie aj potreba zisťovať pokrok a pravidelne vyhodnocovať jeho ukazovatele (indikátory) vo vzdelávacom procese.

Postupne sa vytvárajú a aplikujú rôzne hodnotiace a certifikačné schémy, založené na práci s relevantnými indikátormi. Vzniká veľká množina rôznych indikátorov, ktoré vyplývajú z priorit a špecifik školských systémov, národných koncepcií UR, projektov a programov. Napríklad školy vo Veľkej Británii podliehajú internému hodnoteniu procesu zlepšovania kvality, ktorého integrovanou súčasťou je Dotazník hodnotenia UR školy, ktorý slúži na zisťovanie a zaznamenávanie schopnosti školy prezentovať UR. Pracovná skupina z austrálskej Iniciatívy trvalo udržateľných škôl naopak vypracovala súbor 32 indikátorov, ktorý sa zameriava na merateľné aspekty v siedmich oblastiach (výchovno-vzdelávacie, environmentálne, ekonomické, pre hospodárenie s vodou, elektrinou, odpadom, pre školský pozemok), ktoré školy na ceste k UR môžu meniť a zlepšovať (Šimonovičová, Šudý et al., 2008). Medzinárodný program Eko-školy (*Eco-schools*) vznikol v roku 1994 a je zameraný na implementáciu Miestnej agendy 21 (www.eco-schools.org, 2013). S podporou Európskej komisie sa implementoval v Dánsku, Grécku, Nemecku a vo Veľkej Británii. Odtiaľ sa veľmi rýchlo rozšíril do celého sveta. Každá krajina si v rámci svojho projektu pripravuje separátne systémy hodnotenia s vlastnými indikátormi vo vybraných oblastiach činnosti školy. Na Slovensku bol ako súčasť európskeho programu Eko-školy vypracovaný projekt „Zelená škola“ (Živica, 2013), ktorý má formu súťaže. Stanovených bolo 57 indikátorov rozdelených do ôsmich oblastí, z čoho 25 (najväčšia skupina) je venovaná výchovno-vzdelávaciemu procesu. Ďalšími oblasťami sú: voda, odpad, energia, doprava, zeleň, ochrana prírody a humánny prístup ku zvieratám, používanie ekologických materiálov a produktov, stravovanie. Každý indikátor obsahuje konkrétne úlohy, za splnenie ktorých dostávajú školy príslušný počet bodov podľa kvality prevedenia.

Súbor indikátor UR škôl prináša aj práca autorov Šimonovičová, Šudý et al. (2008): Indikátory trvalo udržateľného rozvoja pre školy. Práca ponúka spolu 135 indikátorov ako nástroj pre objektívne zisťovanie a hodnotenie stavu uplatňovania UR v slovenských školách. Indikátory sú členené do 4 hlavných oblastí a 14 kategórií a ich podkategórií. Ide o oblasti manažmentu, výchovy a vzdelávania, zdravia a sociálneho prostredia a indikátory prevádzky. Metodika práce je založená na pravidelnom vyhodnocovaní, pričom 1 cyklus hodnotenia zodpovedá 1 školskému roku a pozostáva z niekoľkých postupných krokov, ktorými sú: meranie, identifikácia, váženie a indexovanie.

Index UR školy sa vypočíta porovnaním tohoročného čísla s predchádzajúcim rokom podľa rovnice: Index UR rovná sa podielu predminuloročnej sumy váženia indikátorov a minuloročnej sumy váženia indikátorov. Hodnota indexu menšia ako 1 znamená, že

správanie školy smerom k UR sa zlepšuje, zatiaľ čo hodnota väčšia ako 1 poukazuje na opačný trend.

Cieľ skúmania, skúmaný súbor, použitá metóda, realizácia prieskumu

Predkladaný článok prináša výsledky výskumu uplatňovania myšlienky udržateľného rozvoja vo výchovno-vzdelávacom procese na základných školách v meste Banská Štiavnica.

Cieľom výskumu bola analýza stavu uplatňovania myšlienky udržateľného rozvoja (UR) vo výchovno-vzdelávacom procese na všetkých základných školách (ZŠ J. Kollára, ZŠ J. Horáka a Cirkevná ZŠ sv. F. Assiského) v meste Banská Štiavnica.

Výskum vychádzal z metodiky Šimonovičová, Šudý et al. (2008).

Na základe súboru indikátorov výchovy a vzdelávania (19) navrhnutého v práci Šimonovičová, Šudý et al. (2008) sa zisťoval a hodnotil stav uplatňovania udržateľného rozvoja v školách vo výchovno-vzdelávacom procese v troch kategóriách:

- I. Predmetová výchova a vzdelávanie,
- II. Mimoškolská výchova a vzdelávanie,
- III. Kvalita výchovy a vzdelávania (tab. 1). Výskum bol realizovaný v mesiacoch január – február 2013 a získané údaje sa vzťahujú k školskému roku 2011 – 2012.

Tab. 1 Indikátory udržateľného rozvoja vo výchovno-vzdelávacom procese

Indikátory udržateľného rozvoja v troch kategóriách	Počet indikátorov
I. PREDMETOVÁ VÝCHOVA A VZDELÁVANIE	3
II. MIMOŠKOLSKÁ VÝCHOVA A VZDELÁVANIE	9
III. KVALITA VÝCHOVY A VZDELÁVANIA	7
<i>Súbor indikátorov výchovy a vzdelávania</i>	19

(Zdroj: Šimonovičová, Šudý et al., 2008)

Hodnotenia súboru indikátorov v 3 kategóriách názorne vyjadrujú tabuľky 2, 4, 6, v ktorých je pre každý indikátor uvedená jeho definícia, charakteristika a spôsob hodnotenia. Jednotlivé položky tabuľky podľa práce Šimonovičová, Šudý et al. (2008) tvoria:

- Indikátor – špecifické vyjadrenie, ktoré poskytuje informácie o úrovni školy v oblasti implementácie a realizácie filozofie UR vo výchovno-vzdelávacom procese. Definuje charakteristiky (činnosti, aktivity, javy a prvky) preukazujúce uplatňovanie UR v škole. Ide o kvalitatívny indikátor, zisťujúci existenciu, stav, alebo kvantitatívny indikátor merajúci rozsah, počet, frekvenciu, intenzitu a pod. v hodnotenom období t.j. počas jedného školského roku.
- Charakteristika indikátora – bližšie popisuje indikátor, povahu a charakter posudzovaných činností ako aj spôsob hodnotenia. Hodnotí význam z hľadiska UR a obsahuje konkrétne požiadavky na prácu školy.

- Kritériá hodnotenia – slúžia pre kvantifikáciu indikátorov podľa jednotnej stupnice s hodnotami 0, 1, 2 a pre hodnotenie ich významnosti z hľadiska vplyvu na úroveň implementácie UR do výchovy a vzdelávania na škole. Pričom:

0 = žiadny alebo zanedbateľný vplyv na UR,

1 = stredne veľký vplyv na UR,

2 = veľký vplyv na UR.

Hodnota 0 vyjadruje najhoršiu možnosť a hodnota 2 naopak tú najlepšiu alternatívu danej činnosti.

Použitý metodický postup (Šimonovičová, Šudý et al., 2008) bol autorkami príspevku upravený nasledovne:

- Inovované boli niektoré charakteristiky indikátorov, ako aj kvantitatívne charakteristiky jednotlivých hodnotiacich kritérií. Charakteristika indikátorov bola bližšie špecifikovaná a doplnená o globálny aspekt UR.
- V záverečnom kroku namiesto indexovania sa pristúpilo k vyhodnoteniu na základe percentuálnych hodnôt vypočítaných zo súm získaných v jednotlivých kategóriách. Každá kategória zo súboru indikátorov je slovne hodnotená vo vyhodnocovacích tabuľkách (3, 5, 7). Slovné vyhodnotenie (veľmi dobré, dobré, uspokojivé, neuspokojivé) vyjadruje stupeň úrovne UR na základe priradenia súčtov bodov (vyjadrených v %) jednotlivých indikátorov do hodnotiacich intervalov (v %) pre oblasť výchovy a vzdelávania v **príslušných** hodnotených kategóriách.

Celkové hodnotiace intervaly v % a k nim slovné hodnotenie

80 – 100 % veľmi dobré

60 – 79,9 % dobré

40 – 59,9 % uspokojivé

menej ako 39,9 % neuspokojivé

- V rámci kvantifikácie indikátorov (pri niektorých indikátoroch) sa pristúpilo ku korekcii, nakoľko v pôvodnej metodike neboli jednoznačne určené percentuálne intervaly a tak ich nebolo možné jednoznačne identifikovať.

Analýza a interpretácia výsledkov

Prvá kategória Predmetová výchova a vzdelávanie bola hodnotená na základe 3 indikátorov: Zaradenie predmetov UR do učebných plánov, Úprava učebných osnov pre UR a Úprava tematických plánov pre UR. Hodnotenie súboru indikátorov v prvej kategórií názorne dokumentuje tabuľka 2.

Tab. 2 Hodnotenie základných škôl podľa indikátorov I. Predmetová výchova a vzdelávanie za školský rok 2011/2012

INDIKÁTOR	CHARAKTERISTIKA INDIKÁTORA	HODNOTIACE KRITÉRIUM	NÁZOV ZÁKLADNEJ ŠKOLY		
			ZŠ KOLLÁRA	ZŠ HORÁKA	ZŠ CIRKEVNÁ ASSISKÉHO
Zaradenie predmetov UR do učebných plánov školy	Učebné plány obsahujú nepovinne voliteľné predmety s témami UR, s globálnymi témami.	0 – nezaradené predmety UR do učebných plánov	1	1	1
		1 – zaradený jeden predmet UR do učebných plánov			
		2 – zaradené dva a viac predmetov UR do uč. plánov			
Úprava učebných osnov pre UR	Zaradenie tém UR a globálnych tém do obsahu učiva jednotlivých vyučovacích predmetov (úprava učebných osnov predmetov v percentách).	0 – 0 % upravených učebných osnov pre UR	2	2	2
		1 – 1 až 10 % upravených učebných osnov pre UR			
		2 – 11 až 30 % upravených učebných osnov pre UR			
Úprava tematických plánov pre UR	Zaradenie tém UR a globálnych tém do tematických plánov jednotlivých vyučovacích predmetov (úprava tematických plánov predmetov v percentách).	0 – 0 až 30 % upravených tematických plánov pre UR	2	1	1
		1 – 31 až 60 % upravených tematických plánov pre UR			
		2 – 61 až 100 % upravených tematických plánov pre UR			
SPOLU	Max. 6 bodov (100 %)		5	4	4

Výsledky z hodnotenia kategórie I. Predmetová výchova a vzdelávanie (tab. 3) ukázali, že úroveň UR je na ZŠ J. Horáka a Cirkevnej ZŠ sv. F. Assiského na dobrej úrovni, na ZŠ J. Kollára na veľmi dobrej úrovni. Hodnotenie týchto indikátorov bolo možné len v spolupráci s celým učiteľským zborom, nakoľko každý predmet ako aj úprava učebných osnov a tematických plánov je v individuálnej réžii každého učiteľa, čiže percentuálne výpočty sú výsledkom vychádzajúcim z podkladov pre hodnotený školský rok a ich následným porovnaním s dokumentmi z predošlého školského roku.

Keďže cieľom výchovy k udržateľnému rozvoju je dosiahnutie kompetentnosti jednotlivca pochopiť globálny charakter problémov ľudstva a riešiť aktuálne problémy na lokálnej úrovni (Halašová, Vincíková, 2008), dôrazným včlenením daných tém prierezovo do celého výchovno-vzdelávacieho procesu v rámci predmetovej dotácie ako aj úpravou tematických plánov, môžeme výrazne zlepšiť dosahovanie daného výsledku. Žiaci si dané témy osvojujú prirodzene a primerane svojim schopnostiam a danostiam, pričom témy súvisiace s filozofiou udržateľného rozvoja sa dajú včleniť takmer do všetkých predmetov vyučovaných na základných školách.

Na základe vyhodnotenia indikátorov môžeme konštatovať, že myšlienka a filozofia udržateľného rozvoja je súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu na všetkých sledovaných školách. Žiakom je na škole ponúknuté rozšírené vzdelávanie v oblastiach súvisiacich s UR zavedením voliteľných predmetov, a to: Environmentálna výchova, Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra a Ochrana života človeka a zdravia. Školy majú možnosť zapojiť sa aj do projektu „Zelená škola“, čo v súčasnosti už urobila ZŠ J. Kollára, ktorá je práve v certifikačnom procese.

Tab. 3 Vyhodnotenie indikátorov I. Predmetová výchova a vzdelávanie za školský rok 2011/2012

CELKOVÁ BODOVÁ HODNOTA	CELKOVÉ HODNOTENIE %	SLOVNÉ VYHODNOTENIE INDIKÁTOROV	NÁZOV ŠKOLY
4	66,6 %	Dobré	ZŠ HORÁKA ZŠ CIRKEVNÁ
5	83,3 %	Veľmi dobré	ZŠ KOLLÁRA

Na základe 9 indikátorov: Participácia žiakov na realizácii cieľov a úloh politiky UR, Realizácia odbornej činnosti žiakov pre UR, Realizácia záujmových krúžkov pre UR, Úroveň realizácie aktivít pre UR, Realizácia školských aktivít pre UR, Realizácia celoškolských tematicky orientovaných aktivít pre UR, Realizácia aktivít pre UR s účasťou verejnosti, Realizácia aktivít pre UR v spolupráci s verejnosťou, Účasť na aktivitách pre UR organizovaných verejnosťou bola hodnotená druhá kategória Mimoškolská výchova a vzdelávanie. Tabuľka 4. názorne dokumentuje hodnotenie súboru indikátorov v tejto kategórii.

Tab. 4 Hodnotenie základných škôl podľa indikátorov II. Mimoškolská výchova a vzdelávanie za školský rok 2011/2012

Indikátor	Charakteristika Indikátora	Hodnotiace Kritérium	Názov základnej školy		
			Zš Kollára	Zš Horáka	Zš cirkevná Assiského
Participácia žiakov na realizácii cieľov a úloh politiky UR	Percento žiakov aktívne zapojených do realizácie cieľov a úloh politiky UR v rámci ich mimoškolskej činnosti (účasť na environmentálnom audite školy, tvorba propagačných materiálov, osвета verejnosti, brigádnická činnosť – čistenie, skrášľovanie životného prostredia).	0 – 0 – 10 % žiakov participujúcich na realizácii cieľov a úloh politiky UR	2	1	1
		1 – 11 – 50 % žiakov participujúcich na realizácii cieľov a úloh politiky UR			
		2 – 51 – 100 % žiakov participujúcich na realizácii cieľov a úloh politiky UR			
Realizácia odbornej činnosti žiakov pre UR	Percento žiakov venujúcich sa odbornej činnosti v oblasti UR. Zapojenie žiakov do projektov, vedecko-výskumnej činnosti, publikačnej a prezentačnej činnosti v oblasti UR.	0 – 0 – 10 % žiakov venujúcich sa odbornej činnosti pre UR	0	1	0
		1 – 11 – 50 % žiakov venujúcich sa odbornej činnosti pre UR			
		2 – 51 – 100 % žiakov venujúcich sa odbornej činnosti pre UR			
Realizácia záujmových krúžkov pre UR	Počet záujmových krúžkov realizovaných na škole so zaradením globálnych tém	0 – jeden realizovaný záujmový krúžok pre UR	0	0	0

	a praktických aktivít podporujúcich UR.	1 – realizované min. tri záujmové krúžky pre UR			
		2 – realizovaných aspoň päť záujmových krúžkov pre UR			
Pôsobnosť realizácie aktivít pre UR	Realizácia aktivít v oblasti UR (výstavy, súťaže, podujatia, kampane) organizovaných školou na školskej, regionálnej, národnej úrovni.	0 – aktivity pre UR realizované na školskej úrovni	1	1	1
		1 – aktivity pre UR realizované na regionálnej úrovni			
		2 – aktivity pre UR realizované na národnej úrovni			
Realizácia školských aktivít pre UR	Počet aktivít v oblasti UR organizovaných a realizovaných na školskej úrovni.	0 – žiadna aktivita pre UR realizovaná na školskej úrovni	2	2	1
		1 – aspoň jedna aktivita pre UR realizované na školskej úrovni			
		2 – minimálne tri aktivity pre UR realizované na školskej úrovni			
Realizácia celoškolských tematicky orientovaných aktivít pre UR	Počet aktivít v oblasti UR organizovaných a realizovaných školou so	0 – žiadna aktivita pre UR	2	2	1
		1 – aspoň jedna aktivita			

	zapojením všetkých subjektov školy venovaných medzinárodným a globálnym témam.	pre UR 2 – minimálne tri aktivity pre UR			
Realizácia aktivít pre UR s účasťou verejnosti	Počet aktivít v oblasti UR organizovaných školou s účasťou širokej verejnosti.	0 – žiadna aktivita pre UR 1 – aspoň jedna aktivita pre UR 2 – minimálne tri aktivity pre UR	2	1	1
Realizácia aktivít pre UR v spolupráci s verejnosťou	Počet aktivít v oblasti UR organizovaných školou v spolupráci so širokou verejnosťou.	0 – žiadna aktivita pre UR 1 – aspoň jedna aktivita pre UR 2 – minimálne tri aktivity pre UR	1	1	1
Účasť na aktivitách pre UR organizovaných verejnosťou	Počet aktivít v oblasti UR organizovaných širokou verejnosťou s účasťou školy.	0 – žiadna aktivita pre UR 1 – aspoň jedna aktivita pre UR 2 – minimálne tri aktivity pre UR	1	2	1
SPOLU	Max. 18 bodov (100 %)		11	11	7

Výsledky z vyhodnotenia kategórie II.

Mimoškolská výchova a vzdelávanie (tab. 5) ukázali, že úroveň UR bola v hodnotenom období školského roka 2011/2012 na dvoch hodnotených školách na dobrej úrovni a na jednej škole na neuspokojivej úrovni. Na školách prebiehali počas školského roka aktivity pre UR, a to v rámci školskej aj mimoškolskej činnosti. Keďže každá škola je súčasťou miestnej komunity, jej úlohou by malo byť napĺňanie aj úloh, ktoré sú v súlade s komunitným rozvojom a Miestnou agendou 21, ktorú sa Slovenská republika zaviazala napĺňať. Pre zlepšenie súčasného stavu odporúčame preto školám lepšiu spoluprácu s miestnou komunitou, ktorá zabezpečí zvýšenie kvality zručností a návykov, ktoré si žiaci osvoja pri realizácii konkrétnych aktivít. Rovnako je tu priestor pre rôzne záujmové krúžky

a mimoškolskú činnosť. Na jednotlivých školách sa síce realizuje, nemá však charakter sústavnej, periodickej činnosti, ale je vykonávaná príležitostne (zber papiera a iných druhotných surovín, exkurzie, návšteva tvorivých dielní a pod.)

Tab. 5 Vyhodnotenie indikátorov II. Mimoškolská výchova a vzdelávanie za školský rok 2011/2012

CELKOVÁ BODOVÁ HODNOTA	CELKOVÉ % HODNOTENIE	SLOVNÉ VYHODNOTENIE INDIKÁTOROV	NÁZOV ŠKOLY
7	38,9 %	Neuspokojivé	ZŠ CIRKEVNÁ
11	61,1 %	Dobré	ZŠ KOLLÁRA ZŠ HORÁKA

Tretia kategória Kvalita výchovy a vzdelávania bola hodnotená na základe 7 indikátorov: Implementácia environmentálneho aspektu UR, Implementácia sociálneho aspektu UR, Implementácia ekonomického aspektu UR, Zavádzanie nových vyučovacích metód, Zabezpečenie odbornej literatúry pre UR, Technické zabezpečenie pre UR, Využívanie informačno-komunikačných prostriedkov pre UR. Hodnotenie súboru indikátorov v tretej kategórii dokumentuje nasledovná tabuľka 6.

Tab. 6 Hodnotenie základných škôl podľa indikátorov III. Kvalita výchovy a vzdelávania za školský rok 2011/2012

INDIKÁTOR	CHARAKTERISTIKA INDIKÁTORA	HODNOTIACE KRITÉRIUM	NÁZOV ZÁKLADNEJ ŠKOLY		
			ZŠ KOLLÁRA	ZŠ HORÁKA	ZŠ CIRKEVNÁ ASSISKÉHO
Implementácia a environmentálneho aspektu UR	Implementácia enviro. globál. tém UR (ochrana ŽP, využívanie prírodných zdrojov, alternatívne zdroje energií, biodiverzita, klimatické zmeny...) v rámci predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania.	0 – žiadna implementácia enviro. aspektu UR	2	2	1
		1 – implementácia do predmetovej alebo mimoškolskej výchovy a vzdelávania			
		2 – implementácia do predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania			
Implementácia	Implementácia soc.	0 – žiadna			

a sociálneho aspektu UR	globál. tém UR (chudoba, nerovnosť, spravodlivosť, ľudské práva, demokracia...) v rámci predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania.	implementácia soc. aspektu UR 1 – implementácia do predmetovej alebo mimoškolskej výchovy a vzdelávania 2 – implementácia do predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania	1	1	2
Implementáci a ekonomického aspektu UR	Implementácia ekonomických globál. tém UR (rozvoj obcí, spotreba, výroba, ekonomická globalizácia...) v rámci predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania v škole.	0 – žiadna implementácia ekonom. aspektu UR 1 – implementácia do predmetovej alebo mimoškolskej výchovy a vzdelávania 2 – implementácia do predmetovej a mimoškolskej výchovy a vzdelávania	1	1	2
Zavádzanie aktivizujúcich vyučovacích metód a foriem do výchovno-vzdelávacieho procesu	Zavádzanie aktivizujúcich výchovno-vzdelávacích metód a foriem do výučby (hry- inscenačné, situačné, diskusie, brainstorming, projektové vyučovanie, exkurzie, skupinová práca...).	0 – žiadne aktivizujúce vyučovacie metódy a formy 1 – zavádzanie aktivizujúcich vyučovacích metód a foriem do niektorých predmetov 2 – zavádzanie aktivizujúcich vyučovacích metód a foriem do všetkých predmetov	1	1	1

Zabezpečenie odbornej literatúry pre UR	Vybavenosť školy odbornou, metodickou literatúrou pre výchovu a vzdelávanie k UR.	0 – žiadne zabezpečenie literatúry pre UR	1	1	1
		1 – zabezpečenie niektorých predmetov odbornou lit. pre UR			
		2 – zabezpečenie všetkých predmetov odbornou lit. pre UR			
Materiálno-technické zabezpečenie pre UR	Materiálno-technického zabezpečenie a vybavenie priestorov školy. Vybavenosť školy technickými pomôckami (počítač, dataprojektor, interaktívna tabuľa) pre výchovu a vzdelávanie k UR.	0 – žiadne zabezpečenie tech. pomôcok pre UR	1	1	1
		1 – technické zabezpečenie niektorých predmetov pre UR			
		2 – technické zabezpečenie všetkých predmetov pre UR			
Využívanie informačno-komunikačných prostriedkov pre UR	Využívanie školského rozhlasu, časopisu, násteniek, internetu a knižnice pri vzdelávaní a zvyšovaní informovanosti a pre skvalitnenie komunikácie ako základ UR.	0 – žiadne využívanie info.-kom. prostriedkov pre UR	1	1	1
		1 – využívanie niektorých info.-kom. prostriedkov pre UR			
		2 – využívanie všetkých info.-kom. prostriedkov pre UR			
SPOLU	Max. 14 bodov (100 %)		8	8	9

Kvalita výchovy a vzdelávania je chápaná ako určitý stupeň dokonalosti. Mieru kvality možno vyjadriť posudzovaním prvkov školského prostredia (napr. materiálo-technické zabezpečenie, koncepcia školy, napĺňanie cieľov, výber učiva, využívanie didaktických metód a foriem vzdelávania, vzťahy učiteľa, žiaci) (Bacík, 1993; Blaško, 2012).

Na základe vyhodnotenia kategórie III. Kvalita výchovy a vzdelávania (tab. 7) môžeme konštatovať, že kvalita výchovy a vzdelávania v intenciách UR je na jednej škole na dobrej úrovni a na dvoch školách na uspokojivej úrovni. Témy UR sú implementované do vzdelávacieho procesu a školy majú vyhovujúce možnosti pre zabezpečenie výučby týchto tém. Rovnako sú využívané aj inovačné metódy a formy vo výchovno-vzdelávacom procese. Priestor vidíme v zlepšení vybavenosti škôl technickými pomôckami pre výchovu a vzdelávanie k UR a vo využívaní informačno-komunikačných prostriedkov. Navrhujeme klásť väčší dôraz aj na projektové vyučovanie, čo môže prispieť k zlepšeniu životného prostredia v škole, jej okolí, ako aj výchove k tímovej a tvorivej spolupráci.

Tab. 7 Vyhodnotenie indikátorov III. Kvalita výchovy a vzdelávania za školský rok 2011/2012

CELKOVÁ BODOVÁ HODNOTA	CELKOVÉ % HODNOTENIE	SLOVNÉ VYHODNOTENIE INDIKÁTOROV	NÁZOV ŠKOLY
8	57,1 %	Uspokojivé	ZŠ KOLLÁRA ZŠ HORÁKA
9	64,3 %	Dobré	ZŠ CIRKEVNÁ

Záver

Na základe hodnotenia indikátorov môžeme konštatovať, že školy zaradené do prieskumu sú na dobrej ceste pri uplatňovaní filozofie UR vo výchovno-vzdelávacom procese. Postupnými krokmi sa snažia rozvíjať environmentálny profil a zároveň budovať pozitívny citový vzťah mladých ľudí k prostrediu, k ľuďom a k ľudským výtvorom a to predovšetkým prostredníctvom percepcie, vlastných zážitkov a osobných skúseností (Chrenšćová, 2004).

ZŠ J. Kollára je zapojená od roku 2011 do projektu „Zelená škola“ čo je certifikačno-vzdelávací program, ktorý je súčasťou celosvetovej siete *Eco-Schools*. Program „Zelená škola“ (Živica, 2013) pomáha slovenským školám realizovať environmentálnu výchovu prepojenú s praktickými krokmi. Tie vedú žiakov a celú školu k šetrnejšiemu prístupu voči životnému prostrediu t.j. pomáhajú znížiť celkový vplyv školy na životné prostredie. Zahŕňa celú školu spolu s členmi miestnej komunity a aktivuje ich participáciu na rozhodovaní a riešení vybraných problémov. Podporuje tímovú prácu a pomáha vytvárať spoločnú víziu školy, ktorá rešpektuje, rozvíja myšlienky udržateľnosti a prakticky chráni životné prostredie. Žiaci sú súčasťou pracovného tímu – Kolégia. Navrhujú zlepšenia, ktoré sa snažia pri zapojení celej školskej komunity zrealizovať. Všetky tri školy majú témy udržateľného rozvoja prierezovo zaradené do celého výchovno-vzdelávacieho procesu s cieľom vysvetľovať vzťahy a možnosti ochrany životného prostredia a naučiť aktívne využívať vedomosti o vlastnom regióne v prospech jeho ochrany a udržateľného rozvoja.

Rozvíjajú u žiakov sociálne, etické a estetické cítenie, vedú ich k ohľaduplnosti k hodnotám, ktoré vytvoril človek, ako aj k iným živým bytostiam. Učia ich vnímať a tvoriť krásu v prírode, v medziľudských vzťahoch a vedú ich ku skromnosti v materiálnej spotrebe. Na ZŠ J. Kollára a ZŠ J. Horáka je evidentná akcentácia environmentálnych tém prostredníctvom predmetu Environmentálna výchova a úspešnej účasti na „Enviroprojekte“ vyhlásenom Ministerstvom školstva SR. V rokoch 2009 a 2011 ZŠ J. Horáka realizovala projekty na inovatívne metodické pomôcky pre výučbu, ako aj pre zavádzanie a uvedomovanie si holistického nazerania na svet prostredníctvom projektu „Kolobeh živín“. V roku 2012 bol schválený a realizovaný projekt aj na ZŠ J. Kollára s názvom „Dobrodružná cesta zdravých potravín“, kde okrem environmentálnej témy bola presadzovaná podpora lokálnej produkcie a ekonomiky ako aj komunitnej spolupráce. Na Cirkevnej ZŠ sv. F. Assiského je zjavné presadzovanie sociálnej a spirituálnej dimenzie udržateľného rozvoja s dôrazom na spoznávanie kultúrneho dedičstva a regionálny rozvoj, čoho dôkazom je aj zaradenie voliteľného predmetu Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra a Ochrana života človeka a zdravia. Aktuálne (február 2013) sa tejto základnej škole podarilo uspieť v projektovej výzve „IKEA spolu s vami“ s projektom „Tri svety“. Cieľom projektu je premeniť školskú záhradu na eko-plochu, kde budú organizované besiedky, hry, experimentálna výuka a podporovaná tímová spolupráca prostredníctvom spoločnej starostlivosti o záhradu s dopestovaním si vlastnej zeleniny. Do procesu budovania sa zapoja nielen učitelia spolu so žiakmi, ale aj rodičia a miestna komunita.

Na záver, vychádzajúc z hodnotenia troch kategórií Indikátorov výchovno-vzdelávacieho procesu, odporúčame v hodnotených školách naďalej sledovať a pravidelne evidovať jednotlivé indikátory vo všetkých kategóriách, za účelom dosiahnutia neustáleho zlepšovania stavu uplatňovania myšlienok UR.

Použitý metodický postup je aplikovateľný aj pre iné školy (základné, stredné), prostredníctvom ktorého môžu uskutočniť vlastný interný audit svojej úrovne UR a zároveň môže prispieť pri kreovaní vízií smerovania školy s cieľom zabezpečiť implementáciu filozofie UR do výchovno-vzdelávacieho procesu, respektíve zlepšiť už existujúci stav. Inovácia metodiky vo vyhodnocovacej fáze prináša možnosti pre lepšie zistenie počiatočného stavu, vstupnej analýzy komplexne pre celý súbor Indikátorov UR, alebo aj čiastkové hodnotenie jednotlivých kategórií. Nevylučuje však ďalší výskum a sledovanie vývoja škôl smerom k udržateľnému rozvoju podľa metodiky Šimonovičovej, Šudý et al. (2008), ktorá bola aplikovaná pri hodnotení UR na Základnej škole Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici (Rákayová, Tomaškinová, 2012). Otvára sa možnosť ďalšieho výskumu na hodnotených školách na základe výpočtu indexu stavu udržateľného rozvoja školy a porovnania výsledkov v školskom roku 2012 – 2013 s údajmi získanými za školský rok 2011 – 2012. Autorom pôvodnej metodiky Šimoničová, Šudý et al. (2008) odporúčame spresniť percentuálne intervaly v kritériách hodnotenia, nakoľko nie sú stanovené jednoznačne, ako aj presnejšie a popisnejšie charakteristiky jednotlivých indikátorov.

Literatúra

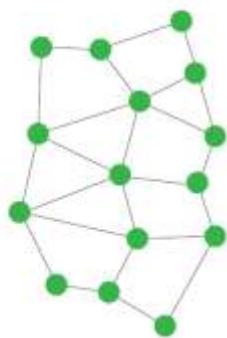
- Bacík, F. (1983). *Aktuální otázky řízení práce škol*. Bratislava: SPN.
- Blaško, M. (2012). *Úvod do modernej didaktiky II. (Manažérstvo kvality v škole)*. Košice: KIP TU. Retrieved from <http://web.tuke.sk/kip/main.php?om=1300&res=low&menu=1310>
- Cviková, J., Dúbravová, V., Kaháthová, B., Lukšík, I., Medal, R., Návojský, A., Pietruchovej, O. (2010). *Mimovládne iniciatívy vo vzdelávaní. Ako mimovládne organizácie vstupujú do systému vzdelávania*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.
- Eco-Schools. What are the Seven Steps? . . Retrieved from <http://www.eco-schools.org/Menu/Process/Seven+Steps>

- Ekologická stopa školy . . Retrieved from <http://ekostopa.sk/ekologicka-stopa-skoly>
- Halašová, M., & Vincíková, S. (2008). *Škola a miestna komunita v invenciách trvalo udržateľného rozvoja*. Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied Univerzita Mateja Bela.
- Halašová, M. (2011). Poznanie a vedy v kontexte kultivácie vzťahu človeka k životnému prostrediu a koncepcie udržateľnosti. *Acta Universitatis Matthiae Belii*, 13(2), 19-33.
- Chrenščová, V. (2004). Potreba ekologizácie základných škôl. *Acta Universitatis Matthiae Belii, Séria Environmentálna ekológia*, 6(1), 5-12.
- Kelcová, M., & Ugrocká, M. (1996). *Environmentálne minimum – učebné osnovy environmentálnej výchovy pre základné a stredné školy*. Bratislava: ŠPU.
- Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania (1997). Bratislava: MŽP SR. Retrieved from <http://www.spirala.sk/dokumenty/koncepcia.doc>
- Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012-2016 (2012). : Vláda SR. Retrieved from http://www.statpedu.sk/files/documents/odborne_info/narodna_strategia_globalne%20vzdelavanie_2012_2016.pdf
- Stratégia EHK OSN pre výchovu k trvalo udržateľnému rozvoju. Zasadanie na vysokej úrovni predstaviteľov ministerstiev životného prostredia a školstva vo Vilniuse 17.-18.3.2005 . . Retrieved from <http://www.unece.org/env/esd/strate/gytext/Slovak.pdf>
- Šimonovičová, J., Šudý, M., Kasanická, L., & Knapec, J. (2008). *Indikátory trvalo udržateľného rozvoja škôl*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied.
- ŠVP – EV_Pt (Štátny vzdelávací program – Environmentálna výchova Prierezová téma) (2009). . Retrieved from http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/prierezove_temy/environmentalna_vychova.pdf
- Tomaškanová, J., & Rákayová, M. (2012). Evaluácia stavu uplatňovania udržateľného rozvoja na báze indikátorov manažmentu. *Acta Universitatis Matthiae Belii*, 14(2), 37-45.
- Živica, (2013). *Zelená škola*. : Živica. Retrieved from <http://www.zelenaskola.sk/co-je-zelena-skola/program-zelena-skola>
- <http://www.enviroschools.org.nz/>
- <http://www.greenschools.ca/>
- <http://www.seer.org/>
- <http://www.environment.gov.au/> (2013).
- se, h. w. h. . <http://www.hsr.se/> . .
- <http://www.footprintnetwork.org> . .

RNDr. Viera Chrenščová, PhD., Mgr. Jana Škvarková, Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra krajinej ekológie, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava, e-mail: chrencova@fns.uniba.sk, skvarkova@fns.uniba.sk

Časopis Envigogika vydává [Centrum pro otázky životního prostředí UK](#). Vývoj časopisu je podpořen projektem OP VK Mezioborová síť udržitelného rozvoje.

Více najdete na internetových stránkách projektu <http://mosur.czp.cuni.cz>

MOSUR

MEZIOBOROVÁ SÍŤ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

OP VK CZ.1.07/2.4.00/17.0130

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ